ПЕРЕДМОВА

Головне завдання цього словника полягає у сприянні поглибленому осмисленню науки і техніки як визначальних чинників сучасного цивілізаційного розвитку, а також у формуванні цілісного уявлення про філософські, методологічні, епістемологічні, антропологічні та етичні проблеми, що постають у зв'язку з науково-технічним поступом. У добу стрімкого розвитку штучного інтелекту, біотехнологій, цифрових комунікацій, інформаційних систем, робототехніки, нанотехнологій та інших сучасних форм технонаукової діяльності особливої ваги набуває філософський аналіз засад, меж і наслідків наукового пізнання й технічної творчості.

Науку сьогодні вже неможливо розглядати лише як систему достовірного знання про світ, а техніку – лише як сукупність засобів практичного перетворення дійсності. В сучасних умовах вони дедалі щільніше взаємодіють, утворюючи складний простір технонауки, в межах якого наукове знання, технологічна діяльність, соціальна відповідальність, економічні інтереси й етичні виклики взаємно зумовлюють одне одного. Саме тому філософія науки і техніки покликана не лише з'ясовувати логіку наукового пізнання, структуру наукових теорій та особливості методології дослідження, а й аналізувати ціннісні, гуманістичні та світоглядні наслідки технологічного впливу на людину, суспільство і природу.

Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах глобальних викликів сучасності, серед яких – екологічна криза, ризики неконтрольованого технологічного розвитку, трансформація людської тілесності, зміна характеру праці, алгоритмізація соціальних відносин, поширення цифрового контролю та посилення залежності людини від технічних систем. Науково-технічний прогрес відкриває перед людством значні можливості, однак водночас породжує нові форми відповідальності. Тому осмислення науки і техніки потребує не лише фахової компетентності, а й розвиненої філософської культури, здатності до критичного мислення, виявлення прихованих передумов

наукових теорій, а також розрізнення наукового знання, припущень, ідеологічних настанов і технологічних утопій.

Філософія науки і техніки є важливою галуззю сучасного гуманітарного знання, що поєднує аналіз наукової раціональності, методів пізнання, історичних типів науки, форм технічної діяльності, а також соціокультурних і моральних наслідків технологічного розвитку. Вона звертається до питань про природу наукової істини, критерії обґрунтованості знання, співвідношення теорії та досвіду, роль наукових революцій, межі об'єктивності, місце людини у світі технічних систем, відповідальність ученого та інженера, а також гуманістичні орієнтири подальшого цивілізаційного розвитку.

Безпосередньою метою укладання словника є створення зручного в користуванні й водночас змістовно насиченого довідкового видання, в якому представлено основні категорії, поняття, напрями, концепції та персоналії, пов'язані з філософією науки і техніки. Висвітлено фундаментальні проблеми цієї галузі знання, розкрито зміст основних понять філософії і науки, а також представлено ідеї та концепції мислителів, праці яких істотно вплинули на осмислення науки, техніки, наукового пізнання та їхнього місця в розвитку суспільства.

Матеріал словника укладено з урахуванням потреб студентів, аспірантів, викладачів, науковців, фахівців гуманітарного, природничого й технічного профілю, а також усіх, хто цікавиться світоглядними вимірами наукового пізнання і технологічного розвитку. Видання містить визначення термінів, стислі характеристики філософських підходів і методологічних принципів, відомості про мислителів, які зробили вагомий внесок у становлення та розвиток філософії науки і техніки. Особливу увагу приділено поняттям, необхідним для розуміння сучасних дискусій щодо наукової раціональності, технічної діяльності, меж втручання у природу, трансформації людини та етичних засад інноваційного розвитку.

У процесі роботи над словником враховано потребу в упорядкуванні українськомовного термінологічного апарату філософії науки і техніки. Значна

частина понять цієї галузі формувалася в різних наукових традиціях і мовних контекстах, тому особливого значення набуває точність їх перекладу і розкриття змісту.

Прагнення подати лаконічні, водночас змістовні достатні визначення понять філософії науки і техніки зумовлює певні смислові перетини між окремими словниковими статтями, оскільки значна частина термінів перебуває у тісному концептуальному взаємозв'язку.

Укладачка сподівається, що словник сприятиме глибшому розумінню науки і техніки як засобів пізнання та перетворення світу, складних культурно-історичних феноменів, що впливають на розвиток суспільства та визначають характер взаємодії людини з навколишнім світом. Видання покликане слугувати довідковим джерелом для осмислення основних понять, проблем і концепцій філософії науки і техніки та сприяти їх коректному використанню в навчальній і науковій діяльності.